

Ямамото Цунетомо, Міямото Мусасі Бусідо. Кодекс самурая. Книга п'яти кілець

Ямамото Цунетомо Кодекс Бусідо

З Книги Першої

Хоча це дуже проста істина, що самурай завжди повинен поважати Шлях самурая, може видатися, що всі ми легковажимо ним. Тому, якщо хтось запитає: «У чому полягає істинне значення Шляху самурая?», то людину, яка змогла б дати правильну відповідь, можна побачити вкрай нечасто. Так стається через те, що наш розум не підготований заздалегідь. Саме з цього джерела береться наша неувага до Шляху.

А неувага ця — небезпечна.

Шлях самурая полягає у смерті. Коли справа доходить до вибору, де третього не існує — обирай смерть без вагань. Це — не найважче. Будь точним і рішучим, бо казати, що померти не досягнувши мети — недостойно, можуть лише легковажні

софісти. Обтяженому вибором між життям і смертю зовсім не обов'язково досягати мети.

Ми всі хочемо жити. І, здебільшого, ми обираємо для себе лиш те, що нам до вподоби. Однак жити, так і не досягнувши своєї мети, — це боягузтво. Це так, ніби йти по найтоншій шворці. Померти ж без мети — смерть недостойна й ознака навіженості. Та немає в цьому ганьби. Така сама суть Шляху самурая. Якщо готуватися до цього щоранку й щовечора, тоді воїн зможе жити так, немов його тіло вже мертво; він через страждання досягне свободи на своєму Шляху. Все життя він буде чистим і незайманим і досягне успіху в своєму покликанні.

Людина може стати добрим служителем тоді, коли ставитиме доброчесну службу своєму володарю якнайвище. Такими мають бути найкращі зі служителів. Якщо ти належиш до уславленого роду, що нараховує багато поколінь, достатньо буде сповнитися найглибшої поваги до своїх предків, відкинути свої тіло і душу й присвятити себе

своєму володарю. Ще більше пощастило тобі, якщо крім цього ти маєш мудрість й талант, та ще й вмієш їх використовувати. Та навіть людина нікчемна й незграбна може стати надійним служителем, якщо лише поставить вона собі на меті неухильно виконувати волю свого володаря. Найменшу користь дає володіння лише мудрістю й талантом. За своєю природою люди поділяються на тих, чия думка швидка, і тих, кому треба залишити свої справи й поміркувати. Таким чином, суть у тому, що людина, яка зрікається сама себе й виконує чотири заповіді володаря Набесіми, набуває мудрості незалежно від того, якими здібностями обдарувала її природа.

Вважають, що можна вирішити найскладніші питання за умови, якщо обмірковувати їх, але ті, хто схиляється до такої думки, мислять неправильно, і це не дає жодної користі, бо всі їхні зусилля спрямовані на самоспоглядання.

Облишити старі дурні звички й наблизитися до самовідданості непросто. Навіть, якщо ти спочатку зазнав поразки від зустрічі ніс до носа зі справою, закарбуй чотири заповіді в своєму серці, забудь про самозакоханість і ти наблизитися до ідеалу.

Оскільки здебільшого ми покладаємося на свою проникливість, коли щось робимо, то ми зосереджуємося на собі, забуваємо про розум і наші

справи йдуть не туди, куди мали б іти. Як вже зазначалося, це свідчить про слабкість, недалекоглядність і відсутність здібностей. Коли людина не використовує свій розум, вона мусить питати поради у когось, хто має здоровий глузд. Порадник пройде далі своїм Шляхом, коли вирішить безкорисливо й щиро, через те, що він не буде зацікавленим у цій справі. Розум такої людини нагадує величезне дерево з глибоким корінням. Розум простої людини нагадує лише заткнутий в землю прут.

Ми звертаємось до слів і вчинків людей давнини для того, щоб спертися на їхню мудрість і позбутися самолюбства. Коли ми припиняємо вважати себе пупом землі, наслідуємо поради древніх і звертаємось за порадою до других, справи йдуть угору й не будуть змарновані. Лорд Кацусіге звертався до мудрості лорда Наосіге, як записано в «Оханасікікігакі».¹ Ми мусимо бути вдячні йому за цю настанову. Більше того, жив такий чоловік, чийми служителями були його молодші брати, що супроводжували його щоразу, коли він

¹ «Оханасікікігакі» — збірник висловів Наосіге, Кацусіге й Міцусіге, трьох перший дайме клану Набесіма. Дайме — найбільші військові феодалі середньовічної Японії, еліта самураїв.

подорожував провінціями Едо чи Камігата. Оскільки він радився з ними як про особисті справи, так і про державні, вважалося, що йому щастить.

Сагара Кюма був одним цілим зі своїм володарем і служив йому так, ніби сам тілесно був уже мертвий. Подібних до нього було — один з тисячі. Якось у маєтку Міцуге володар Сакьо проводив важливе зібрання, і там Кюма наказали вчинити сеппуку.² На третьому поверсі заміського маєтку володаря Таку Нут, що знаходився неподалік, знаходилася чайна кімната. Кюма винайняв її й запросив туди всіх жебраків Сага,³ щоби влаштувати виставу ляльок, однією з них керував він сам; так вони бенкетували й пиячили цілий день і цілу ніч. Своєю витівкою він дуже занепокоїв володаря Сакьо. Він усвідомив свою провину в цьому вчинку, та благородно думав лише про свого володаря і вирішив зробити сеппуку.

Бути служителем це — завжди надавати

² Сеппуку — ритуальне самогубство через розрізування живота, яке було поширене в середовищі самураїв у середньовічній Японії.

³ Сага — феодалне володіння клану Набесіма, що знаходилося у північно-східній частині острова Кюсю.

підтримку своєму володареві, виконувати усі його доручення до єдиного, і зректися самого себе. Якщо у володаря є кілька таких служителів, то його маєток буде багатіти. Якщо поглянути на світ, справи у якому йдуть так як їм того забажається, то можна відшукати людей, які ховаються за машкарою відданості й можуть бути корисними своєю мудрістю, проникливістю й майстерністю. Та варто лише володареві вийти у відставку чи на спочинок, як багато хто з таких служителів відвертається од нього й починає шукати довіри в інших людей, таких, які займають вищі щаблі в суспільстві. Про це навіть помислити соромно. Особи поважні й не дуже, мудрі й майстерні або й ні, — усі вони вважають, що благородно служити своїм володарям, та щойно з'являється необхідність віддати життя за свого пана — тут вони недостатньо сильні, а це є особливо негідним. Пропаща людина часто стає неперевершеним воїном у наш час, оскільки вона вже зреклася свого власного життя й стала одним цілим зі своїм володарем. Так сталося одного разу, коли помер Міцусіге. Я був єдиним служителем з-поміж тих, хто залишився йому вірним до кінця. Решта йшла до того услід за мною, завжди пихаті й самовпевнені — але тоді вони зреклися володаря, щойно смерть почала загрожувати йому. Кажуть, що відданість — запорука стосунків між володарем

і служителем. Хоча це й видається незбагненим, але це так. Тієї самої миті, коли ти усвідомлюєш це, ти стаєш кращим з-поміж служителів.

Дуже важливо висловлювати власну думку й вказувати людям на їхні помилки. У цьому найбільше проявить себе співчуття, яке займає найвищий щабель в служінні. Але саме це — найскладніше. Розгледіти добре й погане в людині — неважко, так само, як і висловити власну думку про нього. Здебільшого люди вважають, що роблять добро і кажуть те, що висловити другим неприємно